
מראה מקומות- עניני הלכה

יבמות דף עט'

נסדר ע"י אשר יעקב מילמן

רב דקהל שערי תפילה

פסעיק, ניו ג'רסי

AsherMillman@gmail.com

לזכר נשמת

מנחם מנדל בן משה ושרה בת משה צבי ממשפחת אדלר
קעפל בן אליעזר ופריידל בת אליעזר ממשפחת מילמן
צבי מנחם בן שמעיהו וחיה לאה בת נפתלי הערצקא ממשפחת
רייכמאן

A Chaburah on these מקומות מראה is posted weekly
and can be accessed via www.dafaweek.org, emailed,
or on the app.

507– Daf– Week

info@dafaweek.org

בענין רשות המלך להרוג

- רמב"ם הלכות מלכים ג' י'
 - חידושי מהרי"ץ חיות שם
 - שו"ת חתם סופר או"ח רח'
 - חידושי הרמב"ם עה"ת דברים כב' כג'
 - ערול"נ יבמות עט.
 - רמב"ם הל' ממרים ב' ד'
 - חידושי האור שמח שם
 - רמב"ם הל' מלכים ד' ח'
 - מעשה רוקח הל' ממרים שם
 - חידושי המאירי סנהדרין מט.
- איתא ברמב"ם (מלכים ג' י') שיש למלך רשות להרוג ולתקן העולם אפילו שלא בראיות ברורות. וע' המהר"ץ חיות שציינ כמקור לרמב"ם זו מגמ' שלנו שדוד גזר מיתה בני שאול אע"פ שלא התחייבו מעיקר הדין. אלא שיש לעורר בזה כמה הערות על דבריו.
 1. החת"ס העיר שמוכח מגמ' שלנו שהוי בגדר עקירת דבר מן התורה אכן הרמב"ם כאן פוסק הלכה פסוקה.
 2. הרמב"ן הסביר שבאמת דוד לא הרג כלל בגמ' שלנו והכל נעשה ע"י הגבעונים ולכן אי"ז כמקור כלל לרשות המלך להרוג. (וע' הערול"נ שהסביר מהלך הגמ' לפי הרמב"ן שמהו העקירה כלל).
 3. סתם יש להעיר על דבריו שמגמ' שלנו מוכח שיש רשות מדין קידוש השם אכן לשון הרמב"ם כאן הוא שהוי לתקן העולם.
- ובאמת יש לעורר עוד דברים על דברי הרמב"ם זו. הרמב"ם (ממרים) פסק שיש לב"ד לתקן ולעשות לסייג ומכין ועונשין ועושין מה שנראה לעיניהם. ויש לחקור אם למלך יש רשות כזה לכל דבר ג"כ או רק רשות להרוג רוצח. ואור שמח נקט שרשות המלך מוגבל רק לרוצח וכן משמעות הרמב"ם.
- יש עוד דין שמורד במלך חייב ממיתה (רמב"ם סנהדרין ג' ח') ויש דין שכל נכסים למלך (מלכים ד' ט'). והמעשה רוקח חקר אם דין זה אפילו לרוצח שהרג המלך או רק למורד. אכן המאירי נקט שדין זה דווקא במורד במלך ולא ברמב"ם שלנו.

שופטים. הלכות מלכים פ"ג פ"ד

הרדב"ז (מכ"ה)

ח כל המורד במלך ישראל וכו'. פרק נגמר הדין כמיז כל אשר ימרה את פין יומת יכול אפילו לדברי מורה מ"ל רק חוק ואמץ ומכאן שאם צוה המלך לעבור על דברי מורה אין שומעין לו דכל אכן ורקין מיעוטיין הם. והאי מלך היינו שדומלך על פי נבוא או שהסקימו עליו כל ישראל אבל אם קם איש אחד ומלך על ישראל בחזקה אין ישראל חייבין לשמוע אליו והממרה את פיו לא נקרא מורד במלכות:

מ המבטל גיורת המלך וכו'. כבר נמנע זה מעמשא בן יתר דדרש אכן ורקין והעטם הוא מנוצל כאשר כתב רבנו: **י ההורג** נפשות וכו'. הכי אישא כיושלמי ובכל היי לרין שיצונן המלך להעמיד דתם ולתקן הסעויות ולא לכבודו: **פ"ד א רשות** יש למלך וכו'. פרק כה"ג פנוגה דמנאי ואמוראי ופסק דר' יוסי שמואל שאמרו כל האמור פרשת המלך מלך מותר בו ואמרין נכמה דוכתי דינא דמלכותא דינא ואפילו מלכי הגוים אמריי דכו דינא דמלכותא דינא:

ד וכן לוקח מכל גבול ישראל וכו'. שם אמר רב יהודה אמר רב נשים בכמוהו ונקדושיין פלגשם בלא כמותה ונלא קדושיין והיינו

אדם אלא למלך ואני מסתפק אם מה שאינו מעיד הוא דוקא כשאנו עושה שמפיש בה מן האיסור או בערות נפשות וכדאמרין גבי לורבא מרבנן או אפילו בהני ומדברי רבנו פ"א מהלכות עדות משמע דכ"ר לא שני לן בין עדות ממון לשאר עדות דככולהו אינו מעיד כשאנו למלך וכמ"ס

מ המבטל גיורת המלך וכו'. בסנהדרין סוף פרק נגמר הדין (דף מ"ט). על מה שכמוהו וילך עמשא להועיק את יהודה ויומר וגו' אמרו עמשא אפיין ורקין דרש אשכחנא דשמיא להו במסכתא אמר כתוב כל איש אשר ימרה את פין וגו' יכול אפי' ד"ת מ"ל רק חוק ואמץ ופירש"י רקין מעוטיין שאם בלא המלך לנצל ד"ת אין שומעין לו: **ומה** שכתב אפילו במצוה קלה. מהכא נמי נסיק דממעט מ"ס כל ד"ת במשמע אפי' מנהו קלה ואפשי דכדוה דוכתא מימיניה ליה נהדיא:

פ"ד א שכל האמור בפרשת מלך וכו'. פ"ג דסנהדרין (דף כ"ו): אמר רב יהודה אמר שמואל כל האמור פרשת מלך מלך מותר בו רב אמר לא האמרה פרשה זו אלא לאיים עליהם כמנאי ר' יוסי אמר כל האמור פרשת מלך מותר בו רבי יהודה אמר לא האמרה פרשה זו אלא כדי לאיים עליהם ופירש"י בפשה מלך כפשה שמואל בניסם ונבומים יקח ויכולא בהם. רב אמר לא האמרה פרשה דשמואל אלא לאיים עליהם שהתא אימת מלכם עליהם אבל אינו מותר לעשות. ופסק רבנו של האמור פרשת מלך מלך וכהו בו משום דלכא שמאל דבניין וכן פלוגתא דמנאי ר' יהודה ור' יוסי הלכה כר' יוסי:

ד נשים בכתובה וכו'. פ"ג דסנהדרין (דף כ"ה). מאי נשים ומאי פלגשם אמר רב יהודה אמר רב נשים בכמותה ונקדושיין פלגשם בלא כמותה ונלא קדושיין זו היא גירסת רבנו והוא גירסת ספדים שבידנו ואפי' שרש"י מבכ פירושו המורה על פסוק ולגני הפלגשים שלגשם היא נקדושיין בלא

העולם כפי מה שהשעה צריכה. והורג רבים ביום אחד ותולה ומניח תלויים ימים רבים להמיל אימה ולשבר יד רשעי העולם:

פרק רביעי

א רשות יש למלך ליתן מס על העם לצרכו או לצורך המלחמות. וקוצב לו מכס ואסור להבריה מן המכס. שיש לו לגזור שכל מי שייגוב המכס ילקח ממונו או יהרג שנאמר ואתם תהיו לו לעבדים. ולהלן הוא אומר יהיו לך למס ועבדוך. מכאן שנותן מס וקוצב מכס ודינוי בכל אלו הדברים וכיוצא בהן דין. שכל האמור בפרשת מלך מלך וכהו בו: **ב** ושולח בכל גבול ישראל ולוקח מן העם הגבורים ואנשי חיל ועושה מהן חיל למרכבתו ובפרשיו ומעמיד מהן עומדים לפניו. ומעמיד מהן אנשים לרוץ לפניו. שנאמר ושם לו במרכבתו ופרשיו ורצו לפני מרכבתו. ולוקח מן הדיפים שבהם להיות שמשים ועומדים לפניו שנאמר ואת בחורים הטובים יקח ועשה למלאכתו:

ג וכן לוקח מן בעלי האומניות כל מה שהוא צריך ועושיין לו מלאכתו ונותן שכרן. ולוקח כל הבקמות והעבדים והשפחות למלאכתו ונותן שכרן או דמיהן. שנאמר ולחרוש חרישו ולקצור קצירו ולעשות כלי מלחמתו וכלי רכבו. ואת עבדיכם ואת שפחותיכם ואת בחוריכם הטובים ואת המורכבים יקח ועשה למלאכתו: **ד** וכן לוקח מכל גבול ישראל נשים ופלגשים. נשים בכתובה וקדושיין ופלגשים בלא אלוכותבה ובלא קדושיין אלא ביחוד בלבד קונה אותה ומותרת לו. אבל ההדיוט אסור בפילגשם אלא באמה העבריה בלבד אחר ייעוד. ויש לו [רשות] לעשות הפילגשים שלוקח לארמונו טבחות ואופות ורקחות

לחם משנה

אפשר שלא יארע זהו היא תקלה שם נכעס לדברי הדם וכיון ללא גזר בה אוקמינהו אדיווינו אבל אם היה ארע זהו תקלה דהו גזרינו חוץ: **פ"ד ג וכן** לוקח מן בעלי אומניות וכו' ונותן שכרן. אי קאי אבעלי אומניות דוקא קשה קלמה למה נצחורים ושמשים העומדים לפניו לא יתן שכרם. ואולי יש לומר דשאני בעלי אומניות דאיים מהפרינסים מניח המלך אבל אלו השמשים מהפרינסים מניח המלך והיינו שכן: **ד נשים** בכתובה וקדושיין פלגשים בלא כתובה וקדושיין וכו'. מדברי רש"י ו"ל בפירוש המוסף בפרשת חיי שרה נראה דגורם פלגשים קדושיין בלא כתובה והקשה לו הרמב"ן ו"ל דאין כן אלא פלגשם היו בלא קדושיין ובגירסת רבנו דכמוהו היו מדרכנן. וא"ל לגירסת רבנו למה הוזכרו כמותה אם אינו נקרא פלגשם אלא בלא קדושיין אלא בקדושיין הוא אשה אי"ל למה לי כתובה ועוד דהא רבנו פסק בהלכות אישות פ"י דכמותה דרבנן וא"ל הכי קאמר דהו בלא קדושיין וכמותה דכמותה אינו מעלה ומוריד כיון דהו מדרכנן. וי"ל דאין הכי נמי דלגירסת רבנו והרמב"ן ו"ל קדושיין הם עיקר ומה שהוזכרו כמותה הוא משום דכן דרבנן מיקני לגשואה כמותה הזכירה אבל אין הכי נמי דאיהו מעלה ואינה מוריד כלל. והרב מהר"ר אליה מורחי ו"ל הקשה שם בפירושו על רש"י ו"ל על גירסת רבנו דהכי אמרו מדרש דלחיתופל המיר ג"ע כמה שעשה לאבשלום שישכב עם פלגשי אביו הם כיון דאין כן קדושיין אינו גילוי עריות. וי"ל דכיון שפלגשם של מלך אסורה להדיוט וכדכתיב שם דל"ק ועוד דהוא פלגשם אביו ומכיוצא דהדר ככתוב שם אפי' ללא הו גילוי עריות ממש הוא אכתיביו ד"ע ודמי להו. ומדע לך דהיינו אמרו (סנהדרין ע"ה). כהווא שהעלה מינא בצנו על אשה פניה ואמרו שמהדר עמו אמרו הגדר ולא רצו חממם מפני שהו גילוי עריות וכמו שאמרו ביומא פרק יו"כ אי"ל דהו ודאי כל דהו

אבל החריוש אסור ברבנו וכו'. נראה דרבנו ארע לבעות דאמר בפ' י"א מהלכות אישות דהבעול אשה נשם וזות לוקח ולכן אסור כאלן הפלגש. וקשה על זה מה שהקשה הרב מהר"ר אליה מורחי ו"ל בפירוש ויהיו חיי שרה מנציחתא דקאמריין יכול על מעשה יחידי כספרי פרשת קדושים דמשמע יחידי דהיינו שנתימחה עלמה לאש אחד ומיעט שם דאין חייב מלקוח ולפירוש רש"י ו"ל חייב שם הרב הנזכר דמלקוח ליכא אבל עשה איכא אבל לרבנו דאיכא מלקוח ליכא לתרזוי הכי. מיהו ההוא פירושא דפירשם הפירוש הרב הנזכר כמעשה יחידי אלא לרין לפרשו באופן אחר ור"ל יכול אפי' בשביל מטא של יחיד שמוה הארץ ולא תעשה פירות ליה אמר שאינו כן אלא אם מטאו רביס דבדר ח"א ומלאה הארץ ומה. ומ"מ אי תמה על רבנו שיאמר שכל הבעול אשה נשם וזות לוקח משום לא תהיה קדשה שהרי הלכות נערה בטולה פ"ג כתב דהאי דקאמר קרא אל תחלל את בתך וכו' הוא לעשותה קדשה וכתב שם דהמין בתו לך הרי היא קדשה ולוקח הבעול והנבעלת משום לא תהיה קדשה ומה שאינו לוקח המפשה ומשלם קנס מפני שארע הדבר במקרה משמע דדעת רבנו לוקח משום לא תהיה קדשה אלא המופקדת לכל וכן כתב צפרק י"ח מהל' אקטורי ביאה וכן הלא על הפניה אפילו היתה קדשה שהפקירה עמלה לכל אפי' שהיא במלקוח לא נעשית וזה משמע דמלקוח אינו חייב אלא על המופקדת ואפי' שאינו כמ"ס בבל' אקטורי ביאה מ"מ הדיבר מנוצל בבל' נערה בטולה ואינו תמה מאד על ה"ס שהנין מהל' אקטורי ביאה דבדברי רבנו שהלא על הפניה באקראי לוקח משום לא תהיה קדשה והיבא ראיות לזה דהא

הגהות מיימוניות

ד [א] גרסין בירושלמי ר"פ אף על פי ר' מאיר אומר פלגש אין לה כתובה רבי יהודה אומר יש לה כתובה אבל לא תנאי כתובה ע"כ:

ומה **פ"ד א רשות** יש למלך בו' עד כלא אלו הנדרים ויכולא בהם. נדרים פסק ד' נדרים ומה מקומות תלמוד הלכה רוחת דינא דמלכותא דינא: א ז שכל האמור בפרשת המלך בו' עד לאנכס ועסוי. כסנידריין

מגדל עוז

ח כל המורד במלך בו' עד כשעני בן נחל. סוף פרק נגמר הדין (דף מ"ט): **מ המבטל** גיורת המלך. סוף פרק נגמר הדין (דף מ"ט) ופסק קמח דקדושיין ופסק קמח דינמות: **י** כל

ל"ג ברוך בנימיני וברוך נוסח ע"ה
by Mr. & Mrs. Duvy Gross

הדר"ק שם אמר כדברי הכ"מ ואף דכתיב בקרא אחרי כוואו מחברון. והוא דוחק לומר דאחרי מופלג מ"מ כיון דאנשים הוא מופלג אימא גם אפגלשם. ותו דחיק אליביה מדוע אפיך להו קרא דהרי בתחלה לקח בת שבע ואת"כ הפלגשים:

עמק המלך
בכס"מ, ד"ה ואם הוסיף כו' ואדרבה פ"ל. צ"ע דנהי דלענין אישות היכי דקפיד קרא מאיטות וכאן אביאה הוא דקפיד לדעת רבינו דהרי אסרה לו הפילגש והוי לא ירבה לו נשים שלא יבעול נקבות רבות והרי אף איהו לא קשיא ליה דיחד לעצמו נקבה לפלגש שיתחייב:

עמק המלך
הלכה ה
המלך אסור וכו' אל"א יהא עוסק בתורה. בתוספתא דסנהדרין פרק ד' גריסין ומה אם מלך ישראל שלא עסק אלא בצרכי צבור נאמר בו והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו שא"ר בני אדם על אחת כמה וכמה:

פרי חדש
המלך כו' אל"א יהיה עוסק בתורה ובצרכי ישראל כיום ובלילה שנאמר והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו. הכ"מ לא הראה שום מקור לזה וכמ"ע צ"ח בסנהדרין דף ע' והנה ריש דברי רבינו נמצאים שם אבל מש"כ רבינו אלא יהיה עוסק בתורה כיום ובלילה שנאמר והיתה עמו לו לא נמצא שם. אבל דברי רבינו כזה נובעים מהספרי פ' שופטים פסקא קס"א והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו ימי חייו הוסיף כל ימי חייו הלילות ע"כ:

ציוני מהר"ן
הלכה ז
ול"א מעיד ול"א מעידין וכו'. הך חלוקה שאינו מעיד כדי נסכה ואידי דאין. דהא מדאורייתא לא חוו להעיד משום דכתיב שום תשים עליך מלך שתואר אימתו עליך וכדאיתא בפרק שבעות העדות דף ל"א, ומסתברא שאף אם עברו והעידו שאין דנין ע"פ אותו עדות וכמאן דליתיה דמי וק"ל כרבא דאמר בפרק קמא דתמורה כל מלתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני כנ"ל דרוק. ועיין בפרק י"א מהלכות עדות הלכה ט' וע"ש:

פרי חדש
בכס"מ, בדי"ה (באמצע הדברים שמה) לא דן ולא כו' שלא לחלוק על דברי הכותב כו' ע"כ. דבריו מובנים מאוד עפ"י היסוד שהניח בעל הט"ז כיו"ד (ויש סו' ק"י) דברר שהחיד הכתוב בפירושו אין כח בחכמים לאסור. לכן אין מקום למה שהשיג עליו הלח"מ ודו"ק כי קצרתו:

נימוקי מהר"א
הלכה ח
כל המורד במלכות יש למלך רשות להורגו כו' בסו"פ. בירושלמי סנהדרין ריש פ' ד' מיתות:

מורי צבי הירש חיות
ואין למלך רשות להרוג אל"א בסו"פ ב"ב. נ"ב בירושלמי ר"פ ארבע מיתות ותוספתא סוף פ"ט דסנהדרין [וע"ע לעיל ה' סנהדרין פי"ד ה"ב ומש"ש]:
בן אריה
אל"א בסו"פ כו'. עיין בפני משה על הירושלמי ריש פ"ו שמפורש שם מוצא דברי רבינו ז"ל שכן אמרו שם ולרשות לא ניתן אלא דין הרג בלבד, וכן הביא שם כזה תוספתא ערוכה בשיליה פ"ט דסנהדרין יעו"ש:

נימוקי מהר"א
הלכה ט
אפי"ו במצוה קל"ה כו'. עיין כ"מ. ובמד"ר נשא (פ' י"ד) על הפסוק ועל דברת כו'. יכול אפילו אמר לך כו' וע"ש דכולל כזה לבלתי שומע ולירא מנבוכדנצר שציווה לעבוד ע"ג כו' וא"כ י"ל דכמו כה"ל יסוה"ת (פ"ה) כתב אפילו כו' מצוה קלה. ועיין בבבאורי הגר"א ז"ל ליו"ד סי' (ר"מ ס"ק כ"ו). ויותר נראה שהוציא רבינו ז"ל דין זה ממדרש הנ"ל רק מרישא דמילתא הנאמר שם אפי"ו שציווה התורה כו'. ועל דברת שקר כבר קדמה שבועתך על דברת שבתורה ע"ש באורך ולפי"ו עפ"י המבואר בס' לב שמח הובא בשו"ת (כתב אברהם) דלדעת הרמב"ם ז"ל דכל מילי דרבנן נכללין בלאו דלא תסור. בית מושבע ועומד מה"ת הוא על כל מילי דרבנן ע"ש ולפי"ו יוצא הדבר מפורש מפי המדרש הלו דגם במידי דרבנן עוברין על לאו דלא תסור ע"ש והבן:

נימוקי מהר"א
הלכה י
מלך הורג רבים כיום אחד ותול"ה ומניח ימים רבים ע"ש. והתנה שיהיה תיקון עולם. הוציא דבריו ממה שאמרו גבי רצפה בת איה (יבמות מ"ח) מוטב שתעקף אות אחת מה"ת ויתקדש שם שמים בפרהסיא וכו'. שבני רצפה בת איה לא הומתו רק מצד דין מלך דמרין תורה אין להם משפט מות על עון שאול שהורג גבעונים ושאל עצמו לא הרג רק נוב עיר הכהנים, וכאן היה תיקון עולם להוסיף גרים גוררים:

מורי צבי הירש חיות
פרי חדש
בכס"מ, כתב פ"ג דגריסין בירושלמי כו'. הוא כסנהדרין בס"פ כל ישראל והביא גם הר"ף שם:

והורג רבים כיום אחד ותול"ה ומניח תלויים ימים רבים. הכ"מ לא הראה שום מקור לזה וצריך ביאור מג"ל לרבינו זאת שהמלך מותר להלך הרוגי ובשו"ת חת"ס חאר"ח סי' ר"ח כ' ע"ז נ"ל מדאמר יהוא פקדו הארורה הזאת וקבורה כי בת מלך היא משמע אל"ה היה רשאי להלינה בלא קבורה כלל ומצינו ביהושע שאמר להוריד המלכים מן העץ ש"מ אפי' בהרוגי מלחמה שיך מצות קבורה א"כ מאי רבותיה דדהע"ה דכתיב ויעש לו דוד שם שקבר המתים ומאי התפארת הלא מחוייב מה"ת אלא ש"מ מטעם המלך היה רשאי להניחם ובירושלמי פ' בתרא דיבמות שמלך ישראל העמיד שומרים על המתים שלשה ימים עד שנשתנה צורתם ומיהו י"ל דשלא כד"ן עשה אבל מהנ"ל יש ראייה ע"כ. ועי' רמב"ן עה"ת דברים כ"א פסוק כ"ב מ"ש בהא דיהושע, אולם מש"כ שם בהא דבני שאול דהלינו אותם על העץ מפני שלא היו תלויים בב"ד של ישראל רק הגבעונים הם אשר הוקיעום ובהו לא נתחייב רוד כלל שלא נצטוונו אלא שלא נטמא אנחנו את הארץ כמי שנתלה אותו ע"ש, זה צ"ע מיבמות דף ע"ט דפרק ע"ז והא כתיב לא תלין נבלתו על העץ ומשני ר"י מוטב שתעקף כו' ויתקדש ש"ש בפרהסיא ע"ש והגרצ"ח כמאמר דין מלך ובחח"ס שם פלפלו בזה ולא זכרו את דברי הרמב"ן:

ציוני מהר"ן
פרק ד
הלכה ד
ופלגשים בלא כתובה. בירושלמי ר"פ אפי"ו מייתי פלוגתא דתנאי אי פלגשים יש להן כתובה או לא. ועיין מה שהביא מרן הכ"מ השגת הראב"ד מהלכות אישות. ומ"ש הרב המגיד דמאתר דרבינו סבור שהבא על הפניה לוקה א"כ ההדיוט אסור בפלגש. וליחא דהתם במקרה ואינו מיוחד לו אבל פלגש דהויא מיוחדת הוא אפשר להתיי להדיוט דאי איכא מלקות איך מותרת למלך: פרי חדש

הלכה ח
המלך המשיח נוטל חלק מכל הארצות חלק אחד מ"ג. זה מבואר בכתוב בתולות הארץ ביחזקאל סימן מ"ה פסוק ולנשיא מזה ומזה לתרומת הקודש ועיין שם ברש"י ז"ל ותמצא. וזה ברור:

פרי חדש
המלך המשיח נוטל חלק מכל הארצות שכובשין ישראל חלק אחד מ"ג כו'. הוא בב"ב קכ"ב ע"א עתידה ארץ ישראל שתחלק לשלושה עשר חלקים כו' למאן לנשיא כו' ע"ש:

מורי צבי הירש חיות
פרק ה
הלכה ז
[בג' מקומות כו'. מכילתא פ' בשלח:

בן אריה
בהגה"מ, אות ב'. בתפ"ס דמסכת ידים כו'. נ"ב ע' לעיל ה' איסורי ביאה פרק י"ב הלכה כ"ה ובמ"מ]:

בן אריה
הלכה ח
מותר לחזור לארץ מצרים. הכי איתא בס"פ חלק בירושלמי. ועיין כלשון רש"י כסנהדרין דף כ"א ע"ב שהוא תמוה שכתב הפך הירושלמי:

פרי חדש
וי"ל שאם כבש ארץ מצרים וכו'. סברת רבינו פשוטה בטעמה ועוד אני מוסיף שלפי סברת הרב בס"פ י"ב מהל' איסורי ביאה שעכשיו המצרים נתבטלו ואלו המצרים שבארץ מצרים עתה אנשים אחרים הם שאין כאן איסור כלל עכשיו לדור במצרים שלא אסרה התורה הדירה במצרים אלא בעודם המצריים במצרים. וכדברי מוכח בהדיא מדברי הר"מ שהביא המרדכי בס"פ הערל ועל זה סומכים הדריים במצרים וברור ונכון הוא. וצ"ע ליישב לפי זה מאי דאמרין בפרק בתרא דסוכה דאנשי אלכסנדריא איענוש משום דעברו אקרא דלא חוסיפון לשוב בדרך הוזה עור והרי כבר בא סנחריב ובלבל את העולם וצ"ע:

פרי חדש
בכס"מ, כתב פ"ג דגריסין בירושלמי כו'. הוא כסנהדרין בס"פ כל ישראל והביא גם הר"ף שם:

הרש"ש
הלכה ט
אסור לצאת מארץ ישראל לחוצה לארץ לעולם אל"א ל"סוד תורה וכו' וכן יוצא לפחורה. מ"ש הכ"מ האה יוצא לסתורה יתבאר כסמון ליתא דבסמון לא נתבאר אלא באם אינו מוצא מעות ולא במה להשתכר ואבדה פרוטה מן הכיס יצא לכל מקום שימצא בו ריוח ואפילו לשכון שרי. אבל זה

המזיקים הרבים הרוצחים בלא עדים וכדומה דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום:

שם דף י"ז ע"ב בהגה' הקשה מראובן שאמר שני בני תמית [בראשית מ"ב ל"ז], וכן במלכים א' כ' [ל"ט] שהתנכר הנביא וספר למלך שמור את האיש הזה ואם יפקד והי' נפשך תחת נפשו ואמר לו המלך כן משפטיך אתה חרצת, וקשי' לי לפר"מ וכי יש רשות לאדם להפקיר נפשו ונפש בניו, ותי' דהכל ממשפט המלך. ידידי הקושי' מנביא לק"מ ואקושי' דר'אובן לא תירץ כלום, מנביא לק"מ, המעיין בקרא יראה דשעת מלחמה היה, והנביא בהתנכרותו דומה כאלו א' מאנשי מלחמה הפקיד בידו לשמור שבוי א' אולי משרי צבא שונאיו וכדומה וזה לא שמרו וברח וחזר לאנשי מלחמתו, ואפילו לא היה שר צבא מ"מ בכרחו וחזר לאדונו יגלה מסתורי מלחמה, ועמ"ש רמב"ן בפסוק לא תסגיר עבד אל אדונו [דברים כ"ג ט"ז] ומשו"ה בוודאי חייב מיתה בדיני תכסיסי מלחמה, ורש"י סוף פרשת (תצא) [שופטים כ' ט'] פירש עפ"י ש"ס סוטה [מ"ד ע"א] דכשילי ברזל בידן ורשאי לקפח שוקי הבורחים והוא מתכסיסי מלחמה, וכזה הי' מעשה גדעון עם אנשי סוכות ובני אפרים [שופטים ח'] הכל מטעם מלחמה:

והקושי' מראובן קושי' עצומה היא ואין שם משפט מלך, אבל אני רגיל לומר לפי דאמרינן פרק יש נוחלין [ק"י"ח ע"ב] בפסוק כלב בן יפונה ויהושע בן נון חיו מן האנשים, שנטלו יהושע בן נון וכלב חלקם של מרגלים בארץ ישראל וזה יכונה חיו, נמצא מי שמפסיד חלק בארץ ישראל נקרא מיתה, כי ידיעת ההפכים א', וראובן דימה בנפשו שהוא הככור ושני בניו יטלו ב' חלקים כמו שהי' אח"כ אפרים ומנשה, ואמר עתה את שני בני תמית תטול מהם חלקם בארץ ישראל, וזה ראוי לאומרו. אלא שאני מוסיף עליו דבר דרוש אגדה, יעקב השיב [ב"ר פצ"א י"ב] בכור שוטה הוא זה בניו הם ולא בני, שהמכוון הוא בלשון תימה וכי לא בני הם, ואני אומר שהוא בניחותא, כי יעקב כבר החליט בדעתו ליטול הבכורה ממנו ובלא"ה אין שני בניו כבני יעקב כמו שהיו מנשה ואפרים כראובן ושמעון, כבר פסק יעקב שלא יהיו אלו בניו אלא בני אביהם, וראובן אינו בכור לנחלת ארץ ישראל ומשו"ה קרא בכור שוטה, כמו הדס שוטה [סוכה י"ב ע"א], שאיננו בכור גמור שלא יהי' לו

פי שנים בנחלת ארץ ישראל, עיין פרק יש נוחלין [קכ"ו ע"ב] בוכרא סוכלא, וא"כ בניו הם ולא בני בניחותא ואין כאן משכון וערבות:

ומ"ש שם, מנ"ל לרמב"ם [ה' מלכים פ"ג ה"י] שהמלך מלין הרוגיו, נ"ל מדאמר יהוא [מלכים ב', ט' ל"ד] פקדו הארורה הזאת וקבורה כי בת מלך היא, משמע אי לאו הכי הי' רשאי להלינה בלא קבורה כלל, ומצינו ביהושע [ח' כ"ט] שאמר להוריד המלכים מן העץ ש"מ אפילו בהרוגי מלחמה שייך מצות קבורה, א"כ מאי רבותי' דדהע"ה דכתיב [שמואל ב', ח' י"ג] ויעש לו דוד שם שקבר המתים [רש"י שם] ומאי התפארת הלא מחוייב מן התורה, אלא ש"מ מטעם מלך היה רשאי להניחם. ובירושלמי פרק בתרא דיבמות [ה"ג] שמלך ישראל העמיד שומרים על המתים ג' ימים עד שנשתנה צורתם, ומיהו י"ל דשלא כדין עשה, אבל מהנ"ל יש ראייה:

ומ"ש פר"מ אי מותר להיות חמסן להציל נפשו, עיין פרק יה"כ פ"ג ע"ב קפחתי את הרועה יע"ש, והא דאל יחתמו שקר כתובות י"ט ע"א מילתא אחריתא, דעכ"פ היה להם לשלם להך מכיסם אחר שחתמו:

ומ"ש מבני רצפה בת איה [שמואל ב', כ"א], נ"ל ששאל גופי' אי היה כאן היה חייב בדין תורה על שהמית הגבעונים, ואעפ"י שלא המיתם מ"מ הפסוק אומר שהמיתם ועבר על שבועת נשיאי העדה להשאיר להם פליטה בארץ להיותם עכ"פ חוטבי עצים ושואבי מים, והעובר על זה ופסק לחיותם עובר על שבועה וחרם וחייב כמו עכן [יהושע ז'], אך בניהם אינם חייבים דהרי בני עכן לא נהרגו ולא הביאום אלא לרדותם כמו בש"ס סנהדרין מ"ד ע"א, והכא נהרגו בניו וגם הלינם עד ניתך גשמים עליהם, ועיקור דין מיתה לא הי' בדין מלך אלא בדין שבועה וחרם, ע"כ הוצרך ר' יוחנן לומר ביבמות ע"ט ע"א משום קידוש השם הותר לעקור דבר מן התורה, ואה"נ אי היה חיוב מיתה בדין מלך לא היה כאן עקירת דבר מן התורה דמלך מלין הרוגיו, אך כאן הי' החיוב מדין תורה שבועה וחרם דכתיב [ויקרא כ"ז כ"ט] לא יפדה מות יומת:

שם דף י"ח, מייתי פרקי דר"א [פל"ח] דס"ל בני עכן הומתו, אע"ג דכתיב לא יומתו אבות על בנים מ"מ נהרגו על שידעו ולא הודיעו, ויפה כתב

887c 1234567

ועל דרך הפשט יאמר: כי יהיה באיש חטא גדול שראוי להמיתו עליו ולתלותו על עץ לגדול חטאו, אף על פי כן לא תלין נבלתו על העץ, כי הארור מכל האדם והמקולל בהם הוא התלוי, אין בכל המיתות מיתה מנוולת ובזויה כמוה, ואין ראוי שנטמא הארץ ותהיה קללת האלהים בארץ הקדושה, כי שם צוה ה' את הברכה חיים עד העולם. ולכן: צוה יהושע וירידום מעל העצים (יהושע י כז).

ועל דעתי הענין בבני שאול המוקעים (שמואל-ב כא), מפני שלא היו תלויים בבית דין של ישראל ולא מיד ישראל כלל, אבל דוד נתנם לגבעונים לעשות בהם כרצונם, והם אשר הוקיעום, ולא רצו לקברם לפרסם נקמתם מהם, והנשארים ישמעו ויראו. וכאשר נתך עליהם מים מן השמים או ידע דוד שנמחל עונם ונעתר אלהים לארץ, כי פקד ה' את הארץ במטר וכלה הרעב, ואז צוה וקברו אותם עם אבותם לכבוד המלכות, לא לחיובו כלל, שלא נצטוינו אלא שלא נממא אנחנו את הארץ במי שנתלה אותו. והנה ה' לא רצה עונם בתלייתם מיד, להודיע כי ה' אוהב גרים כדברי רבותינו

טוב ירושלים

ולפי דרך הפשט הפסוק אומר כך. כי יהיה באיש חטא גדול שראוי להמיתו עליו ולתלותו על עץ מחמת גדול חטאו, אף על פי כן לא תלין נבלתו על עץ, כי הארור מכל אדם והמקולל שבהם הוא התלוי*, אין בכל המיתות מיתה מנוולת ובזויה כמו התליה*, ואינו מהראוי שנטמא את הארץ ושתהיה קללת אלהים בארץ הקדושה, כי שם צוה ה' את הברכה חיים עד העולם*. ולכן צוה יהושע להוריד מעל העצים את חמשת מלכי האמורי שתלה* (יהושע י כז).

ולפי דעתי המאורע שהיה אצל בני שאול המוקעים* היה, מפני שלא נתלו ע"י בית דין של ישראל, ולא ע"י ישראל כלל. אלא דוד נתנם לגבעונים לעשות בהם כרצונם, והם שהוקיעו אותם ולא רצו לקברם כדי לפרסם את נקמתם מהם, שכולם ישמעו ויראו. וכאשר נתך עליהם מים מן השמים ידע דוד שעונם נמחל, ושהאלהים נעתר לארץ, כי ה' פקד את הארץ במטר והרעב הסתיים. ואז צוה לקבור אותם עם אבותיהם לכבוד המלכות, לא מפני שהיה חייב לעשות זאת כלל, כי נצטוינו רק שאנחנו לא נטמא את הארץ ע"י מה שאנחנו תולים אותו.

פני ירושלים

שתלה, ולרש"י הורידם משום לא תטמא את הארץ האמור גם על גוי, כמו שכתב הרד"ק שם. כלומר, לפי דרך הפשט הפסוק מדבר אודות חטא גדול שראוי לתלותו. הפירוש של קללת אלהים הוא: הארור והמקולל שכל בני האדם. אדם תלוי הוא קללת אלהים. איסור לא תלין אמור גם על גוי.

בני שאול המוקעים. בשמואל-ב (כא) מסופר שבימי דוד היה רעב שלש שנים, וה' הודיע לו שזהו עונש על ששאול המית את הגבעונים. ואז שאל דוד את הגבעונים במה יתפייסו, והם בקשו שבעה אנשים מבני שאול לתלותם. דוד נתנם להם והם תלאום בחורש ניסן והיו תלויים כל הקיץ "עד נתך מים עליהם מהשמים" בחודש חשון, ואז קברם דוד. ושאלו בגמרא (יבמות עט.): והא כתיב לא תלין נבלתו על העץ, ותרצו: מוטב שתעקר אות אחת מהתורה ויתקדש שם שמים בפרהסיא, שהיו עוברים ושבים ואומרים מה טיבן של אלו, הללו בני מלכים הם, ומה עשו, פשטו ידיהם בגרים גרוימם. עכ"ל. ורבינו בא לבאר שדהע"ה עשה כתורה.

גידוף וע"ז היא קללה. איסור לא תלין אמור גם על גוי. ונלהלן בפסוק זה מפרש רבינו את הפסוק לדעתם באופן אחר].

אך לפי פשוטו הפסוק מדבר אודות כל חייבי מיתה, והתלוי עצמו הוא קללת אלהים, ולא השיחה אודותיו. לכן ממשיך רבינו לפרש בדרך הפשט.

הוא התלוי. כנראה מפרש רבינו "קללת אלהים" כמו: לחרדת אלהים (שמואל-א יד טו), אש אלהים (איוב א טז), שפירושו: לחרדה גדולה מאד, אש גדולה מאד, כמו שמפרש המצודת דוד שם. וכך פירש הגר"א כאן.

התליה. ולפירוש זה הפסוק מדבר אודות כל חייבי מיתה, וקללת אלהים אמור על התלוי. אך לפי זה קללת אלהים אינו כפשוטו. לכן מביא רבינו את פירוש הראב"ע.

עד העולם. כפי מאירת עינים כתב על דברי רבינו שאעפ"י שהם על דרך הפשט הם רומזים בעליונים, וביאר אותם על פי סוד.

בגמרא מוטב שתעקר אות א' מן התורה. הקשה הריטב"א מה אות א' דקאמר הא פסוק שלם איכא ע"ש, וי"ל דלפי המבואר בסנהדרין (פד.) כל היכי דכתיב יומת הוא בידי אדם וימות הוא בידי שמים ולכן אי קרינן בקרא לא ימותו אבות על בנים וכו' איש בחטאו ימותו או ימתו בלא ו' או משמע דדוקא בידי שמים אין ממיתין אבות על בנים אבל בידי אדם שפיר ממיתין אבל השתא דכתיב יומתו ליכא למימר הכי וזהו דקאמר מוטב שיעקר אות א' כמו דכתיב ימתו בלא ו' דלהוי משמע דבידי אדם ממיתין בנים על אבות:

א"נ י"ל לפי מה שכתב המהרש"א בח"א דלא מלא יומתו פריך דזה דרשינן אעדות בנים אלא מאיש בחטאו ימותו קפריך ע"ש וא"כ אי עקרינן ו' מבחטאו וקרינן בחטא לא מוכח דאין הבן מת בחטא האב אלא אז הפי' דאין מיתה בלא חטא או של עצמו או של אביו וכן מה דקאמר אח"כ גבי לא תלין מוטב שיעקר אות א' יש לפרש דאי עקרינן הו' דוהומת דלא חשיב אלא כאות א' דהווי אינו רק להמשך נקודת ההא אז קרינן ומת וא"כ משמע דאם ה' חייב מיתה ומת מעצמו אז ותלית אותו לקיים בו מקצת מצות מיתה אבל מכ"מ לא תלין נבלתו כיון דלא הומת בכ"ד וליכא פרסום בזה אבל אי הומת בכ"ד שפיר איכא למימר דמלינין אותו וזהו דקאמר מוטב שיעקר אות א' כמו אי הוי כתיב ומת:

א"נ י"ל בזה ע"פ מה שכתב הרמב"ן בפירושו (דברים כ"א פסוק כ"ב) לתורה דמה שהלינו לבני שאול ה' כיון שלא הומתו בכ"ד אלא ע"י גבעונים וקרא דלא תלין בהומתו ע"י בכ"ד כתיב ע"ש, ולכאורה זהו נגד גמרא דהכא דאמרינן מוטב יעקר אות א' אבל י"ל דאדרבא מזה יש ראי' להרמב"ן די"ל דאף דלא תלין ליכא בזה דלא קאי רק אותלית אותו על עץ דהיינו בהומת ע"י בכ"ד מכ"מ כיון דכתיב ג"כ ולא תטמא את אדמתך שהוא לאו באנפי נפשי' כמש"כ הרמב"ן שם זה איכא גם בהומת ע"י אחר דבוה הזהיר הכתוב שעל כל פנים לא יניחו טומאה בארצם אכן התייח אי כתיב ולא תטמא אבל אי כתיב ולא יטמא אז הוא נתינת טעם אדלעיל לכך אני אומר לא תלין כי קללת אלקים תלוי ולמען לא יטמא את הארץ א"כ אין בזה אזהרה לחוד וא"כ בהומת שלא ע"י בכ"ד ליכא אזהרה כלל, וזהו דקאמר מוטב יעקר אות א' דהיינו כמי שנעקר ת' דולא תטמא וכתוב י' במקומה דבוה הוי משמע דליכא איסור כלל אכן לכאורה אכתי

איך תלה באות א' האיכא לאו שלם דלא תלין אע"כ מוכח כהרמב"ן דמשום דלא תלין ליכא איסור בהומת שלא ע"י בכ"ד ואל תתמה דפריך והא כתיב לא תלין די"ל דאסיפא דקרא דולא תטמא סמוך דגם לעיל נקט רישא דלא יומתו אבות וסמך אסיפא דאיש בחטאו יומתו כמש"כ בשם המהרש"א וכ"כ בפ"י התוס' ע"ז (לו: ד"ה דכתיב) ע"ש:

בתוס' ד"ה אדמוני. דלא מצינו בשום מקום איש בשת. עיין במהרש"א ח"א בברכות שכתב דלא גרסינן שם איש בעל שמו אלא מריב בעל שמו וכן קרא בדברי הימים למפיבשת בן יהונתן, ולפ"ז הוא ה' רבו של דוד ולא מפביבשת בן שאול ולא קשה מה שהקשו התוס' למה לא התפלל על רבו, וגם בלא"ה משמע כן דאי ס"ד כהתוס' דמה שכתוב בד"ה אשבעל הוא מפביבשת דהכא הלא יקשה למה לא קחשיב בבני שאול גם איש בשת שמלך אחריו וגם אדמוני אבל אם נאמר דאיש בעל הוא איש בשת אז א"ש דלא קחשיב לא אדמוני ולא מפביבשת מפני שהיו בני פלגש ולא בני גבירה דרצפה היתה פלגש שאול כדכתיב (שמואל ב' כ"א) ולכן נ"ל דגרסת המהרש"א נכונה דמרב בעל שמו והוא בן יהונתן והוא רבו של דוד ועיין רש"י ורד"ק בד"ה שם שכתבו ג"כ דאיש בעל הוא איש בשת:

בד"ה ותטחו. שהצדיקה עליו הדין. נלענ"ד שדרש כן במדרש מדכתיב אל הצור ולא על הצור ועל כן מפרש דמה שנטתה אהלה אצל המוקעים ה' להצדיק הדין שיתקדש ש"ש על ידה ויהי כ"כפרה לבית שאול עי"ז שאם שאלו עוברים ושבים מה טיבן של אילו היא השיבה בני מלכים הם וגו' ומתוך כך נתקן חטא שאול שהמית הגבעונים:

ובזה יובן פ"י הפסוקים (שמואל ב' כ"א) ויגד לדוד את אשר עשתה רצפה בת אי' פלגש שאול וילך דוד ויקח את עצמות שאול וגו' ויעשו כל אשר צוה המלך ויעתר אלקים לארץ אחרי כן, דיש לדקדק למה דוקא אחר ששמע דוד מה עשתה רצפה קבר את עצמות שאול, אבל לפ"ז י"ל כיון דהיו ב' חטאים אשר עליהן נענשו חטא שאול בגבעונים וחטא שלא נספד כהלכה כדאמרינן לעיל באשר משפטו שם פעלו א"כ כל זמן שלא נתכפר חטא שאול לא רצה דוד לעשות לו כבוד כדי שלא לעורר חטאו ע"ד שאמרו רז"ל סימן טוב לאדם שלא נספד כהלכה אבל כששמע דוד מה שעשתה רצפה שכבר קדשה ש"ש הרבה

שופטים. הלכות ממרים פ"ב

הרדב"ז (סכ"ה)

סמוך לחומה וכל זמן שירצו יחזור הדבר לכמות שהיה וכן אלוה' דר' יוסי הרי לך בחדיא שאין תקנה זו דומה לשאר תקנות שהן קצובות ואע"פ שנתחלק העטם לא התבטלה התקנה ודוק ומשכח: והיאך יהיו גדולים וכו'. זה מובאר כיון שהכתיב דניס לעולם שוין היאך יהיו גדולים מהם כמנין ומתקן בערך חכמי הדור המקבלים מהם:

ג בר"א ברברים שלא אמרו אותם וכו'. וזו היא הך דרב מרשיתא שכתבנו למעלה שאם פשט אסוריו אפי' יצוא אליהו ויאמר אין שומעין לו. גמולתם למד לפי שיטת רבתי שיש שלש הלוקות נדבד. אם למדו ב"ד דין בלתי מן המדות ולא משום סניג ואלא משום תקנה אלא אמרו שהדין כך וכו' אלא הרי ואלא טעם נקמור אותו אפי' שאינם גדולים כראשונים סומרין אותו והיינו דאמר ר' יוחנן ככל יול לנטול ב"ד דבי בית דין הכירו מוק וכו'. ואם גברו או התקנה או הכניחו מנהג אם לא פשט כדבר ישראל אפי' שאינם גדולים כראשונים יולין לנטול והיינו דר' יהודה נבואה ואם פשט כדבר ישראל אינם יולין לנטול אלא א"כ גדולים הם והראשונים כחכמה וזמנן והיינו ממני' דעדיין. ואם אסור דבר די לעשות סניג וברך אם פשט אסוריו כדבר ישראל אינם יולים לנטול אפי' גדולים מן הראשונים והיינו י"ח דבר ויבאמר רב מרשיתא הואיל ופשט אסוריו כדבר ישראל:

ד ויש לב"ד לעקור אף דברים אלו וכו'. פ' נגמר הדין מניח ראבי"א אומר שמעתי שצ"ד מפי' ועושין שלם מן המורה ולא לעבור על דברי מורה אלא לעשות סניג לתורה ומעשה בלתי שרע על הסוף בשבת בימי יונים והניצוחו לב"ד והלכותיו לא מפני שהיו לך אלא שהשעה לרכיב וכו' שאין נכריתם הסוף אלא משום שבות: וכן אמר ר'א"ל לפי שעה וכו'. שם הניצוחו לב"ד וקוליהו לפי שדיו פרוזיה בעירות הרי עברו על כל מצוה לזרין העשה ולעשות גדר וסניג לתורה וכן מעשה דלתייה דבר הכתוב: בשם שהרופא חותך ידו או רגלו של זה כדי שחיה כולו כך בית דין מורים בומו מן הומנים לעבור על קצת מצות לפי שעה כדי שיתקיימו [כולם] כדרך שאמרו חכמים הראשונים חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבות: ה' בית דין שנראה להן לגזור גזירה או לתקן תקנה או להנהיג מנהג צריכין להתיישב בדבר ולדע תקנה אם רוב הצבור יכוין לעמוד בהן או אם אין יכוין לעמוד ולעולם אין גזרין גזירה

במנהג אבותיהם שבידם ומנין דגויה התלויה דאי לא משום שהש"א דגזירה לא עבדין מרי יומי והא דאי א"ן ב"ד שבימי האמונים גדול ככל המתקנים שני מיום אלא שאע"פ שאינו גדול ממנו כיון דלביטול טעמא יכול לנטול יש לומר דהם ה"ק כיון דבביתא דרמא דרמא טעמא עבדין מרי יומי היה להם לתקן דלא עבדין מן שהיו מהקובעים שני ימים ליה שהמתקנים אמרו בפירוש אם יבא זמן שיעמדו על ההשטן ולא על פי הרמיה לא עבדין מרי יומי ולדעת הרמב"ד ה"ל לנמי לאקשיו עליה מדתקן א"ן ב"ד יכול לנטול דברי בית דין הכירו וכו' ולתושי' דהיינו במדי' דלא נחבטל הטעם אלא היכא שהמבטל הטעם לא יכול לנטול אפילו אינו גדול כמותו: אפילו במל השטעם וכו'. בפרק קמח' דעילה (דף ה"ו):

ג בר"א ברברים שלא אמרו אותם וכו'. וזו היא הך דרב מרשיתא שכתבנו למעלה שאם פשט אסוריו אפי' יצוא אליהו ויאמר אין שומעין לו. גמולתם למד לפי שיטת רבתי שיש שלש הלוקות נדבד. אם למדו ב"ד דין בלתי מן המדות ולא משום סניג ואלא משום תקנה אלא אמרו שהדין כך וכו' אלא הרי ואלא טעם נקמור אותו אפי' שאינם גדולים כראשונים סומרין אותו והיינו דאמר ר' יוחנן ככל יול לנטול ב"ד דבי בית דין הכירו מוק וכו'. ואם גברו או התקנה או הכניחו מנהג אם לא פשט כדבר ישראל אפי' שאינם גדולים כראשונים יולין לנטול והיינו דר' יהודה נבואה ואם פשט כדבר ישראל אינם יולין לנטול אלא א"כ גדולים הם והראשונים כחכמה וזמנן והיינו ממני' דעדיין. ואם אסור דבר די לעשות סניג וברך אם פשט אסוריו כדבר ישראל אינם יולים לנטול אפי' גדולים מן הראשונים והיינו י"ח דבר ויבאמר רב מרשיתא הואיל ופשט אסוריו כדבר ישראל:

ה בית דין שנראה להם לגזור גזירה או לתקן תקנה או להנהיג מנהג צריכין להתיישב בדבר ולדע תקנה אם רוב הצבור יכוין לעמוד בהן או אם אין יכוין לעמוד ולעולם אין גזרין גזירה

ה בית דין שנראה להם לגזור גזירה או לתקן תקנה או להנהיג מנהג צריכין להתיישב בדבר ולדע תקנה אם רוב הצבור יכוין לעמוד בהן או אם אין יכוין לעמוד ולעולם אין גזרין גזירה

ה בית דין שנראה להם לגזור גזירה או לתקן תקנה או להנהיג מנהג צריכין להתיישב בדבר ולדע תקנה אם רוב הצבור יכוין לעמוד בהן או אם אין יכוין לעמוד ולעולם אין גזרין גזירה

לחם משנה

אלה מדא דלא פשט אין יכול להמיר א"כ גדול וכבר כתבו החס' מירון זה והחלוטו שם ולכן דברי רבתי עיקר ומ"מ קשה דכפ"ק דמועד קטן אמרין דנתנו כמנין שיעור לחודש בשרה הלנן ערב שביעית עד הפסקה ובשרה האילן עד עשרת אכל טפי לא משום דנתייב כחורש לזרין שביעית ואח"כ אמרו שם ר"י ובית דין נמנו על שני פקיקים אלו והמירו והקשו שם דר"ג ובית דין נמנו מנו מבטלי תקנתא כו' והא מתן א"ן ב"ד יכול לנטול כו' א"כ גדול היינו בחכמה וזמנן והא הם סניג הוא דגזרו שלא יבא לתרום בשביעית ומ"מ קאמר דאם היה ב"ד גדול יכול לנטול ולדעת רבתי דבר סניג אינו יכול לנטול אפילו אליהו ואולי י"ל דאיתו סניג כל כך דלא אסו לנתייב בשביעית אלא על ד' הימיה טוב מיקון כן. מיהו מה שהקשה הרב כ"מ על רבתי מנהיג דהו סניג אינו קושא כלל דא"ל דהו סניג אינו קושא הגמ' בפרק א"ן מעמדין ועוד הא אמר רבא בר בר חנה וכו' מן מ"מ דבר וכו' וכיון דלרבינו י"ח דבר לאו דוקא אלא לדוגמא נקטינשו דכל דבר דסייג דמי ל"ה דבר דכתיבנא

אלה מדא דלא פשט אין יכול להמיר א"כ גדול וכבר כתבו החס' מירון זה והחלוטו שם ולכן דברי רבתי עיקר ומ"מ קשה דכפ"ק דמועד קטן אמרין דנתנו כמנין שיעור לחודש בשרה הלנן ערב שביעית עד הפסקה ובשרה האילן עד עשרת אכל טפי לא משום דנתייב כחורש לזרין שביעית ואח"כ אמרו שם ר"י ובית דין נמנו על שני פקיקים אלו והמירו והקשו שם דר"ג ובית דין נמנו מנו מבטלי תקנתא כו' והא מתן א"ן ב"ד יכול לנטול כו' א"כ גדול היינו בחכמה וזמנן והא הם סניג הוא דגזרו שלא יבא לתרום בשביעית ומ"מ קאמר דאם היה ב"ד גדול יכול לנטול ולדעת רבתי דבר סניג אינו יכול לנטול אפילו אליהו ואולי י"ל דאיתו סניג כל כך דלא אסו לנתייב בשביעית אלא על ד' הימיה טוב מיקון כן. מיהו מה שהקשה הרב כ"מ על רבתי מנהיג דהו סניג אינו קושא כלל דא"ל דהו סניג אינו קושא הגמ' בפרק א"ן מעמדין ועוד הא אמר רבא בר בר חנה וכו' מן מ"מ דבר וכו' וכיון דלרבינו י"ח דבר לאו דוקא אלא לדוגמא נקטינשו דכל דבר דסייג דמי ל"ה דבר דכתיבנא

ג בר"א ברברים שלא אמרו אותם וכו'. וזו היא הך דרב מרשיתא שכתבנו למעלה שאם פשט אסוריו אפי' יצוא אליהו ויאמר אין שומעין לו. גמולתם למד לפי שיטת רבתי שיש שלש הלוקות נדבד. אם למדו ב"ד דין בלתי מן המדות ולא משום סניג ואלא משום תקנה אלא אמרו שהדין כך וכו' אלא הרי ואלא טעם נקמור אותו אפי' שאינם גדולים כראשונים סומרין אותו והיינו דאמר ר' יוחנן ככל יול לנטול ב"ד דבי בית דין הכירו מוק וכו'. ואם גברו או התקנה או הכניחו מנהג אם לא פשט כדבר ישראל אפי' שאינם גדולים כראשונים יולין לנטול והיינו דר' יהודה נבואה ואם פשט כדבר ישראל אינם יולין לנטול אלא א"כ גדולים הם והראשונים כחכמה וזמנן והיינו ממני' דעדיין. ואם אסור דבר די לעשות סניג וברך אם פשט אסוריו כדבר ישראל אינם יולים לנטול אפי' גדולים מן הראשונים והיינו י"ח דבר ויבאמר רב מרשיתא הואיל ופשט אסוריו כדבר ישראל:

ה בית דין שנראה להם לגזור גזירה או לתקן תקנה או להנהיג מנהג צריכין להתיישב בדבר ולדע תקנה אם רוב הצבור יכוין לעמוד בהן או אם אין יכוין לעמוד ולעולם אין גזרין גזירה

ה בית דין שנראה להם לגזור גזירה או לתקן תקנה או להנהיג מנהג צריכין להתיישב בדבר ולדע תקנה אם רוב הצבור יכוין לעמוד בהן או אם אין יכוין לעמוד ולעולם אין גזרין גזירה

ה בית דין שנראה להם לגזור גזירה או לתקן תקנה או להנהיג מנהג צריכין להתיישב בדבר ולדע תקנה אם רוב הצבור יכוין לעמוד בהן או אם אין יכוין לעמוד ולעולם אין גזרין גזירה

לכזו על אשה בפני עדים וכמש"כ בתוס' קדושין דף י"ב ד"ה רב מנדי אמאן דקדיש בביאה יעו"ש ודוק :

הלכה ד שאין ישיבה בעזרה אלא למלכי ביד בלבד :

בתוס' סוטה סוף פרק אלו נאמרין הביאו בשם שומר טוב , אמר ר' אחי חף למלכי ב"ד אין ישיבה בעזרה מהו וישב לפני ה' כו' ולמי היתה ישיבה בעזרה ובהיכל היו אומר לכה"ג שנאמר ועלי הכהן וישב על הכסא , ורבינו בהלכות בית הבחירה פרק ז' הלכה ו' כתב ואסור לכל אדם לישב בעזרה כו' , הרי שלא הוליא כהן גדול , משום דמוכת בתלמודין דפריך וכה"ג עומד ומקבל וקורא עומד מכלל דיושב הוא והא אמר מר אין ישיבה בעזרה אלא למלכי ב"ד בלבד , הרי דכה"ג אסור לישב , ולכן כלל רבינו כל אדם באיסור הזה . אמנם לדעמי באמת חף כה"ג בכלל האיסור לישב בעזרה , ורק כוונת השומר טוב משום דכה"ג כשהוא לבוש בשמונה בגדים ויין עליו נ"ש הכתוב עליו וכמו שאמרו במשנה במקדש נושאין כפיסה ע"ג ראשיהם חוץ מכה"ג שאינו מגביה ידיו למעלה מן ה' , ולכן פריך הגמרא שפיר עומד מכלל דיושב והא אין ישיבה בעזרה כו' דתנן בא לו כ"ג לקרות אם רצה לקרות בבגדי בוך קורא וא"ל קורא באלגלית לכן משלו , הרי דלא היה לבוש בגדי בוך או באלגלית לכן , ולכן שפיר פריך איך ישב בעזרה , דרק משום יין כשהוא לבוש בשמונה בגדים מותר לו הישיבה , וכבר נתפרש בירושלמי שהכ"ג היה לובש שמונה בגדי חף שלא בשעת עבודה יעוין בתניגה ובהיאווה בתוספות שם , וזה ברור לדעמי שרק מפני כבוד השם שעליו כותר לו לישב , ולכן סתם רבינו דכל אדם אסור לישב ודוק :

הלכה ו וכשמדבר אל כל הקהל כו' :

גיב סוטה פרק אלו נאמרין דף מ' לעולם תהיה אימת גבור וכתוספתא וכשמדבר אומר אחי ועמי :

פרק ג

הלכה ג אפילו סוס אחד כו' :

גיב פיין בפירוש המשנה בזה באורך לפנין סוסים לרוכבים במלחמה ובפירוש הרמב"ן שחולק ע"ז יעו"ש , ובמירושי רמ"ה בשם ר"י בן מיגש יעו"ש :

הלכה ה אלא יחיה עוסק בתורה כו' ביום ובלילה :

גיב ספרי מפורש פיין שם :

הלכה ח ולהבות בשושן כו' :

גיב מקרא מלא במלכים א' י"ב אזי יסר אתכם בשוטים כו' :

שם כל המורד כו' :

בתוספות סנהדרין (דף לו) העלו דמורד במלכות לא היה לריך בזמן הבית להלין את דינו רק שהיו גומרין דינו בו ביום יעו"ש ומקשים מהא דפריך לקמן (דף מח) אלא למ"ד נכסיהן לירשם למה לי ומלך כו' ומאי קושיא הא מש"ה אמרו בבל נבות כו' ומלך כדי להיות נגמר דינו מיכף ולא ילינו את דינו דמששו שמה יתודע השקר , ולא קשה מידי דסוף סוף בעי הלנת דין דהרוגי מלכות הא מיתתן בכייף כמש"כ רבינו , ומשום דהעידו עליו שברך את השם דינו בסקילה כמנדף ומי שנתחייב בשמי מיתות יידון במחורה א"כ היה לריך להלין את דינו כדי לרזנו בסקילה וכן עשו ויסקלוהו באבנים

וא"כ למה להם למימר ומלך , וא"ל כיון דכופ סוף חייב מיתה רק דיהא נפ"מ אם לרזנו בסקילה ע"ז לא בעי להלין הדין ז"ל דמדברי תוס' לקמן (דף פ"א) סד"ה סנהקלין מוכרח דלמיכו מיתה חמורה הוי כספק נפשות ולהקל כ"ש דבעי להלין הדין וזה פשוט . ואדרבא בזה אחי שפיר לשון הגמרא שם נבי יואב מאי נפ"מ לחיי עשה , פירוש דכיון דהרוגי מלכות קולטין המזבח ויהרגוהו מדיני ב"ד וא"כ הא לריך הלנת הדין ולא יגמרו דינו היום ויעוין מידושי רמ"ה בזה ודוק :

הלכה י כל התורנים נפשות שלא בראיה ברורה או בלא התראה אפילו בעד אחד כו' רשות כו' :

בן כתב רבינו גם בהלכות רוצח פ"ב אשילו שוכר הורג להרוג חבירו או ששלח עבדיו כו' או הניחו כפות לפני ארי בכ"ז יש רשות וכו' לתקן העולם עיי"ש . ולמדנו מדשות , דכמו דלכנהדרין בזמן הבית היה רשות להרוג ולענוש מפני הוראת שעה כמש"כ רבינו בפרק"ד מסנהדרין הלכה ד' רק ששם כתב לעשות סיב לחמורה , ולאן יש למלכי בית דוד רשות לתקן העולם והיינו דוקא לרוצח , אבל בענינים שבין אדם למקום כמו בהטית את אשתו חמה או רכב על סוס שכתב שם אינו נוגע לתקן המדינה כלל אין זה שייך למלכי ב"ד רק לסנהדרין , וברור . אך ל"ע מירושלמי סנהדרין פרק נגמר הדין ה"ג גברא חסידא אויל ומסהיד עלן ומרן דוד קטל לן , הרי דגל פירות היה הורג עפ"י עד אחד , ואולי הכוונה דהיה מעמידו בקשרי המלחמה כמו שעשה לאוריה החתי . ומריש פ' הפועלים מוכח דאף לגנבים טיה רשות להרגן מדין המלכות לתיקון העולם (בזמן הבית) . ולדעת רבינו דרשות להרוג ההורג שלא בהתראה יתישב לנו מה שתמהו בתוס' בדף מ"ט מ"ט קטלמיה לעמשא וא"ת היאך נתחייב יואב בזה דקטליה לעמשא הא בעי התראה כו' , ולפ"ז יחא שפיר , דשלמה המלך יש לו רשות להרוג ההורג שלא בהתראה וכן אומר מותר וכיו"צ חף אם אינו מורד במלכות , אבל ל"ע א"כ אחי לא קלטו המזבח וכמו שפסק בסוף פרק ה' מרוצח :

אך זאת אחי מתפלל על רבינו בכתב אפילו בעד אחד , האם ע"י ע"א נתייר גופו להריגה אמתמה . אמנם רואים אנו לרבינו בהלכות רוצח פרק ו' שכתב וכל הרומחים שהרגו בעד אחד או בלא התראה כו' אם הרגו גואל הדם אין להם דמים וכו' וכתב ע"ז בהשגות תימה הוא ואיך נאמין בעד אחד להחיר דמו של גו' לגואל הדם , ומירן זה כס"מ דבעדות מיוחדת קאמר , א"כ ה"נ ע"י עדות מיוחדת קאמר , אך לא נתייר שרבינו יסתום כ"כ דבריו , ופוק חזי גבי מכניסין לכיפה פירש באר היטב דמייירי בעדות מיוחדת . והנראה לי דרבינו סובר , דהואיל דבן נח נהרג עפ"י עד אחד לכן גם גואל הדם . אם הרג לרוצח בעד אחד אין נהרג עליו וכן פלך ישראל יש לו רשות להרגו , דדוקא לרון ברני סנהדרין בחוקים תורנים שמונה עליהן לרון לוחה התורה דבעי שני עדים , אבל בגואל הדם ומלך ישראל דרשות ניתן להם והוא לתיקון המדינה דינס כמו שנתנה התורה הנימוסית לבני נח וזה ענין מושכל . והנס הרא"ש בפ"ק דב"ק כתב דגם לרון בנכסי ע"ג בעי שני עדים ולא שייך קו"מ גופו נהרג בעד אחד ממונו לא כש"כ , דאיהו נהרג משום שהעול גדול שרצח או נאף , אבל על סודו שהזיק שור חבירו בעי שני עדים דאין העול גדול שהיה רק הזיק ממונו , ומאלו בישראל דמלמס פטור מתשלומין ובמיתה חייב מלמס משום , דהעול גדול שנהרג נפש יעו"ש בסנהדרין ע"ז , וגבי מוסר בכוף ב"ק קאמר שפיר דגופו נהרג בשביל שחסר ממונו לא כש"כ דמאבדין , כשביל אותו כעבירה שעשה שחסר כו' ע"ז נהרג ועיין נמוק"י פ"ב דיבמות שכתב בסיפוך ואכ"מ ודוק :

פרק

שופטים. הלכות מלכים פ"ד פ"ה

והיינו שבא אצלנו על פלגשי אצוי שאם היו נקדשוין לא היו מקדישין ישראל על עבירה וזאת וכו' ופ"ה דלגש נבצעה קורא אותה לפעמים אשה לפי שהיו נוהגים בה מנהג אצוים ואע"פ שהיא דריוט באומן היו נהגין היתר בדברי רבינו דכתיב ומונה עליו פלגשו שאם היו לו בה קדושים היא חייבת מיתה ולא היתה מותרת לו. וכדכתיב זה לאפקודי מדעת האומרים דלגש היא קדושה בלא כמזבח:

ו ולוקח השדות וכו'. וכבר הקשו למה נעשה אהאב על שדה נבות. וכמה דברים נאמרו בזה והטעם מה שגראה מדברי רבינו שאין זה מותר אלא למה לעבדיו ובשעת מלחמה אכל לקחת לעצמו לא וכן מירך ר"מ:

ח המלך המשיח וכו'. זה מותר לנשות כנולא יחזקאל (מ"ח) והותר לנשות מזה ומזה לתרומת הקדש וגו' לעמם חלקים לנשות למדנו שהיה נוטל חלק כאחד השבטים והשאל הוא חלק המשיח:

ט כל הרוני המלך וכו'. כבר נבחר זה למעלה ואין לה שכתב עד סוף הפרק הוא בכלל דינה דלמלכות דינא:

פ"ה א אין המלך נלחם תחלה וכו'. פ"ה כ"ה ומוציא למלחמת הרשות ע"פ כ"ד של ע"א ופריך לעשות לו דרך ואין מותרת בידו דרך המלך אין לו עשירי וכל העם חזוין ונחמין לו והוא נוטל חלק בדאש. מ"ד אלוהים מלכים למלך ושאר בינה שבחזוין מתלה למלך ומתלה לעם דכתיב בשלמה וימשחו לה' לנגיד ולנודק מקדש נגיד לנדיק ולדוק נוסיה מלך דמיא רבי אמר והיה להאריך ולבניו מתלה להאריך ומתלה לבניו:

בלא כמזבח כבר חלק עליו שם הרמב"ן וכבר שהניקסא האמתית היא פלגשים בלא כמזבח ובלא קדושים ורבינו כמד ברש"י ה' אצוים שקודם ממן מורה היה פוגע אדם אשה בזקוק אס רלה הוא והוא נוקן לה שבה ובעל אותה זו היא הנקראת קדשה משנתנה מורה נאקרה הקדשה וכבר עליו הראש"ד אין זו קדשה אלא מומנת והיא המוסקרת אכל המתיחדת עממה לאש אחד אין בה לא מלקות ולא איסור לאו והיא פלגש הכמזבח בפקוק וכבר שם ה"ה ולדעת רבינו ודאי כך היא הניקסא פלגשים... קדושים בלא כמזבח עכ"ל. ולא ענה בלבו לעיין בפרק זה דה"ק רבינו נכדיל דפלגשים בלא כמזבח ובלא קדושים ומאחר שרבינו קובר שבגא על פניה שלא לשם קדושים לוקח כמ"ס א"כ הדיוט אסור בפלגש:

ט כל הרוני מלך וכו'. בטהדרין ס"פ עגמר דין (דף מ"ח:) מן רבנן הרוני המלכות נכסיהם למלך הרוני בית דין נכסיהם ליוקשין י' יהודה אמר קף הרוני מלכות נכסיהם ליוקשין ופסק כמ"ק:

ובל המלכות וכו'. פירק שני דטקטריין (דף כ"ו:) מן רבנן אלוהים מלכים למלך ושאר בינה שבחזוין מתלה למלך ומתלה לעם ועוד שם במשנה כל העם חזוין ונחמין לפני המלך ונטל חלק בראש ופירש"י חלק בראש חלק היפה בומר רשעין ונטל מתלה:

פ"ה א ואי זו היא מלחמת מצוה וכו'. ס"פ משוח מלחמה (דף מ"ד:) מן גר"א (שחרין מן המערכה אוסם שהור"י) במלחמת הרשות אכל במלחמת מצוה הכל יוצאין אפילו מן ממדירו וכלה מוספה אחר רבי יהודה גר"א במלחמת מצוה אכל במלחמת מצוה הכל יוצאין אפילו מן ממדירו וכלה מוספה וכו' אמר רבא במלחמת יהושע לכבש ד"ה חובה מלחמות בית דוד לריווח ד"ה רשות כי פלגי למעוטי עכו"ם דלא ליבו עלייה מר קרי ליה מצוה ומר קרי ליה רשות. ויש למחיה על רבינו שקרא למלחמת שבועה עממין ומלחמת עמלק מצוה ולא קראה מצוה:

ב מלחמת מצוה אינו צריך וכו'. בפי"ק דטהדרין (דף כ"ו.) מן אין מוציאין למלחמת הרשות אלא ע"פ כ"ד של ע"א ובפי"ק (דף כ"ו:) נמי מן גבי מעלות המלך ומוציא למלחמת הרשות ע"פ כ"ד של ע"א משמע אכל למלחמת מצוה אינו צריך רשות בית דין: ופירין

על פי בית דין של שבועים ואחד: ופירין

* (ברייתא בב"ב קכ"ג.) עמיה א"י שמתחלק ל"ג שבטים ומפסי כסופא שם ארץ למען אר"ם לנשים. ופי' רש"י"ם לנשים למלך המשיח):

המלחמה כפי מה שירצה. ומינה לעצמו כפי מה שירצה. ובכל יהיו מעשיו לשם שמים. ותהיה נגמרתו ומחשבתו להרים דת האמת. ולמלאות העולם צדק. ולשבור זרוע הרשעים ולהלחם מלחמות ה'. שאין ממליכין מלך תחלה אלא לעשות משפט ומלחמות. שנאמר ושפטנו מלכנו ויצא לפנינו ונלחם את מלחמותינו:

פרק חמישי

א אין המלך נלחם תחלה אלא מלחמת מצוה. ואי זו היא מלחמת מצוה זו מלחמת שבעה עממים. ומלחמת עמלק. ועורת ישראל מיד צר שבא עליהם. ואחר כך נלחם במלחמת הרשות והיא המלחמה שנלחם עם שאר העמים כדי להרחיב גבול ישראל ולהרבות בגדולתו ושמועו: **ב** מלחמת מצוה אינו צריך ליטול בה רשות בית דין. אלא יוצא מעצמו בכל עת. וכופה העם לצאת. אבל מלחמת הרשות אינו מוציא העם בה אלא על פי בית דין של שבועים ואחד:

לחם משנה

הרד"ק שם. ו"ל דהרי כמזב שם לאנכס יעשור קסם משמע דהוי לעצמו אס ילה: **פ"ה א** זו מלחמת שבעה עממין בו. ממה הרב כ"מ דלמה לא קרא רבינו לזו מלחמת חובה ולא ידעתי מקום לתימהו דרבינו פסק כרבנן ולדידהו ליכא אלא מרי דינים מצוה ורשות מלחמת בית דוד לריווח ולמעוטי עכו"ם דלא ליבו עלייהו הוי רשות ומלחמת יהושע הוי מצוה ומלחמת יהושע הכל יוצאין שהיא מצוה אכל בשאר אין יוצאין הכל וכוון שכן אין צריך לומר לדבריהם אלא מצוה לעלויה מעלה אחת מינה לרשות וכמו שפירש שם רש"י ו"ל בקוף משוח מלחמה דבשלמא לר' יהודה אינטיקין לומר חובה דלפתח דינים הוי חובה ומצוה ורשות חובה הוי מלחמת שבועה עממין הכל יוצאין לה מצוה הוי למעוטי עכו"ם דלא ליבו עלייהו דקריין לה מצוה משום דלא הוי כמזבח שהכל יוצאין אכל מ"מ לא הוי כרשות שהעסק בה פטור ממנוה אחרת מה שאין כן ברשות ומלחמת בית דוד לריווח רשות דלא הוי עסק במצוה לפטור ממנוה אחרת אכל לרבנן ליכא אלא מרי דינים ולדידהו לא איכפת להו לקיות חובה וכמנזכר בדברי רש"י ו"ל שם אכל מ"מ קשה למה לא כתב רבינו דהא דלמעוטי עכו"ם דלא ליבו עלייהו הוי רשות כדברי רש"י נכדיל דפלגשים בלא כמזבח ובלא קדושים ומאחר שרבינו קובר שבגא על פניה שלא לשם קדושים לוקח כמ"ס א"כ הדיוט אסור בפלגש:

ו ולוקח השדות וכו'. נראה כדמות רבינו היא כמו שפירש שם הרד"ק ו"ל בפירוש הכתוב שלא המיר הכתוב למלך לטובל הכרמים והשדות כמס אלא פירוהיסם לבד ליתן לעבדיו ו"ל למען למלחמה ולהכי הווצר אהאב למשכן עצמו ליקח כרס נבות שוף הכרס אין לו אלא ליקח בשום דה דוקק מקרא דיתן לעבדיו דמשמע לעבדיו דוקק יקח פירוהו וקשה דגם במשך כמזב ונתן לקריסיו ולעבדיו וע"כ המעשר הוא שלו וכמ"ס

נהגות מיימוניות

ו [ב] ומה שנעשה אהאב על שדה נבות אר"ם מפני שהכתוב אמר ונתן לעבדיו ולא לעצמו א"כ אם היה רוצה ליקח בהם היה הרשות בידו אבל הוא שאל לטוב לו וכמה שלא רצה לטוב לו לא נחשב כמזב במלכות חוס' וה"ו שמעון מאנב"ל פירוש דוקא מלך על כל ישראל מותר וה"ו ורדימס פירש דאין מותר אלא בשדות לקוחים אבל נהלת אבותיו לא והיינו דקאמר נבות הלילה לי מ'ו' מתתי את נהלת אבותי לך ע"כ: מצוה

מגדל עזו
בטהדרין פרק ס"ה"ג (דף כ"ו:) **ב** כל הרוני המלך וכו' עד סוף הפרק. בטהדרין פרק ס"ה"ג ובספרי פרשת שופטים:
פ"ה א אין המלך נלחם תחלה בו מלחמת מצוה אינו צריך ליטול בה רשות בו אבל מלחמת הרשות בו עדי ועושה מלחמתו. בטהדרין פ"ק ופי"ק דכמות ופיק ספן גדול בטהדרין:
מצוה

מצוה

מעשה

מקורו הכסף משנה ז"ל, ויש להסתפק אם אלו הם בכלל הרוגי מלכות שנכסיהם למלך כמו שכתב שם רבינו בפרק ד' א"ל לא, ויש פנים לכאן ולכאן וכעת צ"ע.

ו' והוא שכלו לו חדשיו וכו'. לכאורה דברי רבינו קשיין אהדדי דממה שכתב והוא שכלו לו חדשיו, משמע דקים לן דואי שכלו לו חדשיו, אבל בסתם וולדות בעינן שלשים יום, וממה שכתב אח"כ אבל אם נולד לפחות וכו', משמע ודוקא בכרור לנו שלא הגיע לתשעה חדשים, הא בסתם לא בעינן ל' יום, אלא אפילו בן יומו נקרא וולד של קיימא, והמובן מדברי הגמרא פרק יוצא דופן דף מ"ד [ע"ב] דלרשב"ג דסבירא ליה כל ששהה ל' יום באדם אינו נפל, לא מיתוקמא מתניתין אליביה אלא בקים לן דכלו לו חדשיו, דמשמע דבסתם וולדות בעינן ל' יום דוקא, וכיון שכן בהכרח צריך לומר דגם לרבינו הוי דינא הכי, דהא הוא ז"ל פסק כרשב"ג בכמה מקומות עיין בדבריו פרק א' דיבום דין ה' ובדברי הרב המגיד שם, ומה שכתב רבינו כאן אבל אם נולד לפחות מט' וכו', לאו דוקא דכל שלא ידענו בכירור שכלו לו חדשיו נכלל בפחות מט', אלא דנקט לה משום דאפליגו בה רבנן ורשב"ג, כמו שכתבו התוס' שם, משם התוספתא, דלרבנן אפילו [שהה] ל' יום הוי נפל, לכך כתבה לפסוק כרשב"ג דאפילו בפחות מט' חדשים כיון ששהה ל' יום נפיק ליה מתורת נפל.

ז ואם היה גוסס בידי אדם וכו'. כתב הכסף משנה ז"ל. בפרק בן סורר ומורה, והוא ט"ס, דבפרק הנשרפין הוא דף ע"ח [ע"א], ולכאורה קשה קצת, דכיון דבגמרא מהדרי לאוקמי ההיא ברייתא דתנא קמיה דרב ששת כר' יהודה בן בתירה, ומסיק וסתמא כוותיה, איך פסק רבינו דלא כוותיה, והכסף משנה ז"ל כתב דלא אמרו כן אלא לאשמרעין דיחידאה הוא ע"כ, וקשה קצת חדא, דכפי זה הוי ליה הך תנא דתנא קמיה דר"ש כוותיה דר"י בן בתירה וחוי ליה תרי לגבי תנא קמא, ותו דמי מכריחנו לפרש כן, ואמאי לא נפרש כפשוטו דלאומי סברתו הוא דאתי, אכן יש לומר דרבינו בחר לפסוק כתנא קמא, ומפרש הגמרא הכי, משום דידוע דספק נפשות לחקל, ולר"י בן בתירה נפיק לן חומרא גדולה להמית כמה נפשות כהנהו שכתב רבינו פרק ד' דין ג', ומפני כן פסק רבינו לקולא, דטפי עדיף בידי נפשות, וכמו שכתב הרב המגיד ז"ל פרק א' דיבום דין ה'.

ח והוא שיהיו בפני ב"ד וכו'. מימרא דרבא פרק הנשרפין כדברי רבינו, אך איכא לעיוני בהך מלתא אי ע"י התורה כדינה קאמר דבפני בית דין יחודג, או אף בלא התראה קאמר, דאם נאמר דע"י התראה קאמר איך אפשר שאותו בית דין ידונוהו, הרי בדאורייתא אין עד

רקח

נעשה דיין, וכמו שפסק רבינו סוף פרק ה' דהלכות עדות, והטעם כתבו התוס' ז"ל פרק החובל דף צ', משום דהוי ליה עדות שאי אתה יכול להזימה, דכיון שהוא עצמו עד דיין לא יקבל הזמה על עצמו ע"כ, ואי ע"י בית דין אחר וכדברי ר' עקיבא פרק ב' דמכות, מנין לסנהדרין שראו אחר שהרג את הנפש שאין ממתין אותו עד שיעמוד בבית דין אחר, תלמוד לומר עד עמדו לפני העדה למשפט עד שיעמוד בבית דין אחר, א"כ חזרנו לעדות שאי אתה יכול להזימה, דהא זה הבית דין צריכין הם להעיד לפני בית דין האחר, ואי בלא התראה קאמר וכדמשמע מפשט הכתוב דובערת הרע, כדי שלא יתלמדו העם להרוג את הנפש, גם את זה לא יתכן, חדא, דא"כ אדמפליג בין בית דין לעדים, ליפלוג וליתני בדידהו בין התרו בין לא התרו, ותו, דאיך יתכן שיהרג בלא התראה, הרי יתכן שיהא שוגג או אנוס, דאפילו בבריא הוא פטור גמור, ואיך יתכן להחמיר על הטריפה יותר מהבריא.

ועוד דחימה על עצמך הרי מדהורצרכו חז"ל לרבות מיתתו מקרא דובערת הרע, משמע דאי לאו קרא היינו פוטרים אותו, וכיון שכן איך נחייביוהו אפילו בלא התראה וכו', וממה שכתב הכסף משנה ז"ל בסוף פרק ה' דהלכות עדות דרבינו פוסק כר' טרפון ולא כר' עקיבא משום דרביה הוה בההיא דפרק החובל בסנהדרין שראו באחד שהרג את הנפש דמקצתן נעשין עדים ומקצתן דיינים עיי"ש, משמע מינה דאין צריך לבית דין אחר כדברי ר' עקיבא בההיא דמכות, והיינו טעמא דרבינו דפסק לעיל פרק א' דין ה' דרצח שהרג כדון אין ממתין אותו העדים ולא הרואים עד שיבא לבית דין, והרואים דקאמר היינו הבית דין שהיא מימרת ר' עקיבא דמכות, אך לא פסק שידינוהו בית דין אחר מפני שהוא פוסק כר' טרפון, דמקצתן נעשים עדים ומקצתן דיינים, ואם נאמר דבדין זה ג"כ יעשו כן יקשה כנ"ל, על כן נראה דלעולם ע"י התראה קאמר, ואין צריך להעיד אלא כיון שראו דנין ע"פ ראייתם דלא תהא שמיעה גדולה מראיה, וכמו שכתבו התוס' שם בראש הדיבור עיי"ש, אף שלא נמצא דין זה בפירוש בדברי רבינו.

יא מי שהרג נר תושב אינו נהרג וכו'. הכסף משנה ז"ל דקדק, דבבית דין אינו נהרג אבל בידי שמים חייב ע"כ. והכי מסתברא שהרי מחסידי אומות הוא כמו שכתב רבינו פרק י"ד דאיסורי ביאה דין ז'.

עליה בית דין אם מצד שאין שם התראה, או שאין שם ראייה ברורה, או שונא שהרג בשנאה או ששכר גוי להרוג, או שכפתו והניחו לפני ארי והרבה סיבות, שאעפ"י שאין שם מיתת בית דין מרשות המלך להרוג לתקון העולם, שאף בית דין יש להם רשות באלו להרוג בהוראת שעה כמו שהתבאר¹⁶¹, ממונם ליורשים¹⁶¹*, וכל שבאה מצות המלכות לבטל תלמוד תורה של רבים ולא עשו אין זה בדין מרד כלל. וגדולי המחברים¹⁶² כתבו כן אפילו בבטול גזירת מלך בשביל שמתעסק במצוה קלה, ואין צריך לומר שאם גזר המלך לבטל מצוה שאין שומעין לו.

יבמה שהיא גדמת ר"ל שידיה חתוכות, חולצת אפילו בשיניה ואפילו לכתחלה, שהרי לא נאמר וחלצה בידה אלא וחלצה נעלו¹⁶³ כמו שיתבאר במקומו¹⁶⁴.

הרודף אחר חבירו להרגו מצוה להציל את הנרדף ואפילו בנפשו של רודף, וכן הרודף אחר הערוה חוץ מן הבהמה כמו שיתבאר¹⁶⁵, ומכל מקום כל שיכול להצילו באחד מאבריו של רודף יש לו לעשות כן, ואם לא השתדל בכך והמית את הרודף הרי זה חייב מיתה, אלא שאין בית דין ממיתין אותו, אבל המלך רשאי להרגו, וכן גואל הדם שלו¹⁶⁶.

ונשלם הפרק תהלה לאל

להרוג" ולא כתב דוקא מלך ישראל לכאורה ראייה למש"כ בשו"ת חת"ס האו"ח סימן רח דגם במלכי אומות שייך דין זה, אך צ"ע שלא הזכיר את הרמב"ם שם כל המורד במלך "ישראל".¹⁵⁸ יהושע א, יח. 159 מסכת שמחות פ"ב הי"א. 160 לעיל מה, ב. 161 לעיל מה, א. 161* ובחמרא וחיי דחק שכן הוא שיטת רש"י ע"ש. 162 רמב"ם שם פ"ג ה"ט. 163 דברים כו, ט. 164 יבמות קה, א. 165 לקמן עג, א. 166 מ"מ בהלכות מלכים פ"ט ה"ד כיון בדיוק לדעת רבינו ובזה מיושב השגת הראב"ד שם.

בהן חול, משנשתמש בהן קדש אסור להשתמש בהם חול.

תפילין שחיפה קציצתן בזהב, או שטלה עליהן עור בהמה טמאה פסולים¹⁵², אבל אם חיפה בעור טהורה אלא שלא נתעבד לשמה כשר, אבל הרצועה צריך עבוד לשמה על כל פנים. ויש פוסקין¹⁵³ בו כרבן שמעון בן גמליאל ואף של קציצה צריך לשמה. וקלף שהפרשיות נכתבות בו, מיהא לדברי הכל יראה שצריך עבוד כספר תורה, ויש חולקין בו¹⁵⁴. וכבר ביארנו דינין אלו בכדי היכולת בראשון של מגלה במשנת י"ב¹⁵⁵, וכן הארכנו בו הרבה בחבור ספר תורה¹⁵⁶ שזכרנו בחבור עליון.

[מט, א] כבר ביארנו¹⁵⁷ שיש רשות¹⁵⁷* למלך להרוג כל המורד בו והעובר על מצותו, או כל מי שדינין שלו מסכימים להרגו אעפ"י שאין בדין תורה כן שנאמר¹⁵⁸ כל איש אשר ימרה את פיך וכו'. ומכל מקום הרוגי מלכות קרוביהם מתאבלים כמו שיתבאר בברייתא של אבל רבתי¹⁵⁹, ואין מונעין מהם לכל דבר ונקברים בקברי אבותיהם וממונם למלך, אבל הרוגי בית דין כבר ביארנו¹⁶⁰ שאין מתאבלין עליהם וממונם ליורשיהם. ומכל מקום יראה שלא נאמר בהרוגי מלכות להיות ממונו למלך אלא במורד בלבד, אבל בעבירה שלא המיתו

נאסרים כיון שאינם ראויים אלא לדמיהם הו"ל כטוי לאריג ע"ש. 152 כ"כ בשו"ע או"ח סימן לב סעיף מח. 153 תוס' ד"ה אעפ"י. 154 רש"י, ועי' ב"י או"ח שם. 155 ת, ב. 156 קרית ספר. 157 לעיל מה, א. 157* וכ"ה לשון הרמב"ם הלכות מלכים פ"ג ה"ח "יש למלך רשות להרוג". ודייק בשו"ת חת"ס אבהע"ז סימן קנא דרק רשות להרגו ולא הוי מחויב מיתה ונ"מ שאין קים ליה בדרכה מינה. וכ"כ במנ"ח מצוה רצו בדי"ה והמורד, דרק רשות להרגו ולא הוי מחויב מיתה. ומה שכתב רבינו "רשות למלך